

Folytatás az 7. oldalról

Az abszurd itt az volt, hogy *az én nevemben* kívánnak fellépni *ellenem* – a nemzetre való hivatkozással. Nekem mint magyarnak az az érdekem, hogy kivégezzenek; s ezt az a szervezet fogalmazza meg, amelyet én magam is megbíztam azzal, hogy az érdekeimet képviselje.

Hiszen ez a vadállati történetben, ezért is mesélem itt el. Ha nem lenne meg ez a dimenziója, a történet egyszerű és megszokott politikai leszámolási história lenne. Ami tehát az én érdekeimet – és nem melleleg a morális értékszempontokat – illeti, a tény az, morfondíroztam, hogy ezeket néhány román ember igazabban képviseli, mint egy egész (az én érdekeim védelmére létrejött) szervezet. Igaz, hogy nem *mint románok* teszik ezt – viszont a szervezet *mint magyar* szervezet akar engem megsemmisíteni.

Tény, hogy magyarok is kiálltak mellettem. Am vajon abban a mértékben, amelyben román barátaim mellém álltak, vajon nem váltam-e magam is közéjük tartozóvá? Még akkor is – ismétlem –, ha fellépésüket *nem* nemzeti szempontok motiválták? Akkoriban azt írtam: ha választanom lehetne – persze nem lehet –, százszor szívesebben élnék egy olyan világban, amelyet román barátok népesítenek be, mint egy olyanban, amelyet magyar ellenségek.

Ez a következtetés persze nem azonos a nemzetváltás szándékával; ám átvezet ehhez a kérdéshez; hiszen például az Amerikában előző nemzeti identitásukat feladó milliók jelentős része alighanem olyan sérelmeket vitt át magával az óceánon, amelyek értéketővé teszik a gyors azonosságváltási késztetést.

A valóban sokszor rejtélyesen hatásos magyar asszimiláció titkát sokan próbálták megfejteni. Am sem a kényszermagyarosítás, sem az érdekmagyarosodás elmélete nem ad teljes választ bizonyos kérdésekre. A Petrovics és a Hruz ősök – ez igen valószínű – nem olyanok képzeltek és akarták az unokát vagy dédunokát, mint amilyen lett; eddig ez rendben van, éppen ezt fejtegetjük. Am hogy a szerb és szlovák ősök leszármazottijából – még akkor is, ha a maguk felmenői közt akadhettek magyarok a nagy Kárpát-medencei olvasztótégelyben – szóval, hogy a Petrovics–Hruz keveredésből hogyan születhetett meg a par excellence, a szimbolikus, a jellegzetes magyar géniuszt, erről csak romantikus feltevéseink vannak. Idézzünk egyet találmomra, mondjuk Jókai Mórtól, aki annak magyarázatát keresi, miként hasonulhattak egyes magyarországi német urak a magyarokhoz a legmarkánsabb tipológiai jegyek mentén. Figyelem, *valóban* romantikus idézet következik:

„Van valami bűverő Magyarország földében, ezekben a növényekben, mik a szabadság vértanúinak poraiban gyökereznek, a férfiak bűvös kézszerítésében, a hölgyek igéző tekintetében, a lélekkel tele levegőben, a szabad pusztában, a multak általános fájdalomban s a nemcsüggedés férfierélyében, a dalban és szerelemben, melytől az idegen, kinek kedélye nemes, rövid időn a leglángolóbb hazafivá alakul át. S ez nem hízélgés se magyarnak, se idegennek. Ez való. Ez statistica.” (Jókai Mór: *Párbaj Istenmel*)

II.

Térjünk most vissza a nyelvtani többes jelhez mint közösség-konstituáló eszközhöz.

Egyszer, sok éve, barátomnak szóló képeslapot címeztem meg, így: Lázok Jánosék. Egy román ismerősöm, ezt látva, rám kérdezett: miért csak Lázoknak címezted? Hiszen a többieknek is szól az üdvözlés az évfolyamról, nem?

De hiszen oda van írva az is, hogy a többieknek – feleltem.

Hová?

Hát ott van az *a k* betű a végén.

És ez azt jelenti, hogy a többiek is? – kérdezte, az analitikus nyelveket beszélők első magyartanulási sokkjával hangjában. Egy *k* betű?

Igen, ez azt jelenti, feleltem. Miért, azt normálisnak tartod, hogy egy-két *i* hanggal egy románból húszmilliót tudsz varázsolni? (Román, români, români – román, románok, a románok.)

Ismerősöm nevetett, én pedig azóta sem tudom: tényleg, vajon normális dolog-e, hogy egy-két messzi múltból örökölt és soha újra nem gondolt nyelvtani struktúrára támaszkodva, megengedjük magunknak a legsúlyosabb társadalmi következményeket hordozó két legperverzebb szillogizmust: a hamis általánosítást és a hamis azonosítást.

Vagyis: pusztán a többes jelre támaszkodva, olykor valós, olykor hamis ismeretekből kiindulva olyan feltevésekig, következtetésekig, ítéletekig jutunk el, amelyek egy nyelvi vagy bármely más jegyek alapján meghatározható közösség minden (vagy legtöbb) tagjára kiterjesztik a közösség egy-két tagjával kapcsolatos valós vagy hamis ismereteinket. „EZT TI CSINÁLTÁTKI!”

Etöprengések, amelyek főként a hovatartozás kérdését feszegetik, a sajátunkét meg a másokét, elsősorban a Nyugat-Európában kialakult modern nemzetfogalommal kapcsolatosak. De érvényesek bármely – nyelvi, etnikailag, vallásilag stb. – jól elkülönülő

csoporttal, illetve a csoport-konstituáló faktorok meghatározásával kapcsolatban.

Két szomszédos pápua törzs konfliktusainak hátterében ugyanúgy az azonosulás és azonosítás, a valós és hamis, de partikuláris tények általános szintre emelése áll – ha nem is *mindig*, de *legtöbbször* –, mint a balkáni háborúkénak.

S ha valaki erre azt felelné: a háborúkat gazdasági érdekekért szokták vívni, esetleg ideológiai (pl. vallási stb.) okokból, ezzel én is egyetértek.

Am ahhoz, hogy az ellenséget *azonosítsuk*, az szükséges, hogy külföldön tőlünk, másféle legyen, mint mi. Ez még polgárháború esetén is, az egyazon nemzet kebelén vívott harc körülményei között is szükséges alapfeltétel, különben nagyon könnyen a sajátjaink lőhetnek agyon.

Ez az írás arról (is) szól: ha az emberiség történetében kevésbé lett volna gyakorlat a külsődleges szempontok alapján, megfontolatlanul, könnyelműen történő azonosulás és/vagy azonosítás, akkor talán kevesebb emberi vér öntözte volna a földet.

III.

Az altorjai Apor család – azt hiszem, egyedülálló módon – bizonyíthatóan kb. 1000 éve él ugyanazon a helyen. Ha valaki, ők elmondhatják: igen, *mi altorjaiak vagyunk*. Ez az egyik pólusa az azonosításnak. Am találni ellenpólusokat is.

Világverseny van: mondjuk éppen olimpia.

Egy kisebb ország egyetlen versenyzővel van jelen. Ez a versenyző egyetlen századmásodperc vagy egyetlen milliméter különbséggel világső lesz. Honfitársai tombolnak, az egész ország önkívületben énekl: győztünk.

Pedig a sportoló nem is beszél, vagy csak igen rosszul, az ország nyelvét, ugyanis csak nemrég érkezett oda, máshonnan, menekültként, és csak azért kapta meg sebtében az állampolgárságot, mert győzelemre esélyesnek látták.

Antik Sándor: Montázs a Visegrádi Kódex motívumainak felhasználásával

És győzött is – és vele együtt az egész ország. Azonosultak egymással.

Gróf Károlyi Mihály, aki igen tehetségtelen politikus volt, de aki igen szórakoztatóan tudott írni („Amikor a Szerbia elleni hadjárat elkezdődött, és a háború hívei azt remélhették, rövid idő alatt be is fejeződik, arisztokratáink, sportszervezőikhez híven, önként jelentkeztek a frontra, hogy minden szerbet lepuffantsanak.”), így kezdi visszaemlékezéseit:

1909-ben Karlsbadban kúráltam rokonommal, Leopold Berchtolddal. Déltúni kávékat rendszerint André Tardieu, a francia *Le Temps* külpolitikai szerkesztője, későbbi miniszterelnök társaságában fogyasztottuk el az Altwiesen teraszán.

Egy nap Tardieu azt kérdezte Berchtoldtól: „Tulajdonképpen milyen nemzetiségűnek vallja ön magát? Németnek, magyar-nak vagy csebnak? Hiszen osztrák nemzetiség nem létezik.”

„Bécsi vagyok” – felelte Berchtold.

„De melyik oldalra állna, ha a monarchia népei között történetesen összeütközésre kerülne sor?”

„A császár oldalára” – volt a válasz.

„És ha tegyük fel, a császárság megszűnne?” – firtatta tovább Tardieu.

„Akkor is megmaradnék annak, ami vagyok: arisztokratának. Ce n'est pas beaucoup, mais c'est toujours quelque chose” – válaszolta szokott, kissé fensőbbes mosolyával Berchtold.

Sok-sok furcsa példára lehetne még hivatkozni, amelyekből mind-mind az derül ki: az azonosság határait rendkívül bonyolult rögzíteni.

De talán nem is szükséges. Mikor a magyarul tökéletesen beszélő Ionel Pantea énekest – a kontinens egyik legnagyobb énekest – az identitása felől faggattam, így válaszolt: a Luxemburgban élő erdélyiek közé tartozom.

S ez már majdnem olyan, mint Kurt Vonnegut hőseinek történelmi találmánya.

1953, Marosvásárhely; költő, újságíró, Erdélyi Híradó Kiadó, szerkesztő; *Rusció*, 1999, Budapest; *Lach, wie ihr est versteht*, 1999, Frankfurt.

FEY László

A többség és a kisebbség kisebbségei

AI. Cistelean két esetet ír le, mikor román létre kisebbséginek érezte magát (*Provincia*, 2001. március). Jellemző a második eset: megtisztelő feladata lévén, hogy Petőfi szobrának a leleplezésénél rövid beszédet mondjon, a magyarok nem úgy fogadták, ahogy illett volna. Egyesek gyanúsán nézték, mit keres itt egy román, mások – akik az ünnepélyt rendezték, és őt meghívták – szinte észre sem vették a jelenlétét, talán arra számítottak, hogy el sem jön. Amit Cistelean nem mond el, bizonyára sok román azt gondolta: úgy kell neki, miért bratyzik a bozgorokkal.

Ismerős helyzet és érzés azok számára, akik a két nép közötti barátság építésén fáradoznak. Talán túl igényes is a *barátság* kifejezés; ez legfeljebb távlati cél lehet. De közvetlen, időszerű feladatunk, hogy a két nép között normális kapcsolat jöjjön létre: békés egymás mellett élés, együttműködés a kölcsönös érdekek alapján, őszinte és tárgyilagos párbeszéd a felmerülő problémák tisztázására, a hamis előítéletek leépítésére. Ennek a célnak az elkötelezettségei – sajnos – kisebbségekben vannak saját etnikai csoportjukon belül, amely többnyire nem jó szemmel nézi őket. A román a románoktól ugyan jelzőket kap, mint „trádatör de neam și patrie”, „vîndut ungurilor”, „coadă de topor”, legjobb esetben „european de ni căieri”. Álláspontja annyira természetellenesnek tűnik ezek számára, hogy magyarázatot keresnek rá: az anyja vagy a felesége magyar származású. Ha pedig nem sikerül ilyen „szégyenfoltot” találni a családfáján, akkor ráfognak! Jellemző, hogy ma nálunk ilyen-mivel kompromittálni lehet valakit, le lehet rontani hitelét.

Ugyanakkor az ilyen románt a magyarok is gyanús szemmel nézik; a *Timeo Danaos et dona ferentes* elv alapján valami huncutságot gyanítanak magatartása mögött: „a román soha nem őszinte; most a pillanatnyi érdeke azt kívánja, hogy barátságos képet mutasson, de holnap ellened fordul”.

A két nép közt hidat építeni, a felmerülő problémákat dialógus által megoldani szándékozó magyar hasonló visszautasításra számíthat nemzetársai részéről. Ráfognak, hogy „nemzetiellen”, „tájbasimuló”, „asszimiláns”, „gerinctelen”, „neptunos”, „oláh-bérenc”. Közeledését a románok többsége is fenntartásokkal fogadja: „Hiába papol a barátságról, ő is csak azt akarja, amit minden magyar – Erdély elszakítását! Ma nyelvhasználatot követel a közgazdaságban, holnap magyar egyetemet, holnapután az ország föderalizálását és végül Románia feldarabolását.”

Apárbeszéd hívei – románok, magyarok egyaránt – két tűz közé kerülnek. Az olyan szervezetet, mint az Interetnikai Párbeszéd Egyesületét (Asociația pentru Dialog Interetnic), mindkét részről sok értetlenséggel és bizalmatlansággal szemlélik. A legenyhébb kifogás az, hogy fölösleges, mert nem hatékony. Mások úgy vélik, hogy még káros is, mert illúziókat táplál, elvonja a figyelmet a valódi feladattól: határozottan, radikálisan harcolni az „ősellenesség” ellen, legyőzni a revizionista magyarokat, illetve – mutatis mutandis – az elnyomó románokat. Valószínűleg sokan így vélekednek a *Provinciáról* is. Az idő azonban nekünk, hídépítőknél dolgozik. Hiába nem akarnak egyesek felzárkózni Európához, az európai gondolat tért hódít, az jelenti a jövőt. Most még kisebbségekben vagyunk a román többség, illetve a magyar kisebbség kebelén, de bíznunk abban, hogy a párbeszéd híveinek a száma idővel növekszik, az erőviszonyok a mi javunkra változnak meg.

1925, Marosvásárhely; Báthory István Líceum, Kolozsvár, nyugalmazott tanár; *Rádácínile sovînmului antimaghiar* (1999), *Rádácínile sovînmului maghiar antiromânesc* (2000), 22 című folyóirat.